

ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ

Народна законодавча ініціатива є однією з форм безпосередньої демократії, в основі якої лежить активна участь населення країни у здійсненні публічно-владних функцій і можливість громадян впливати на процес прийняття органами державної влади публічно-правових рішень.

Народна законодавча ініціатива забезпечує найбільш тісний, активний взаємозв'язок та взаємодію органів державної влади та суспільства. Саме історичний підхід до аналізу розглядуваного інституту дасть можливість зрозуміти його суть та місце, як серед інших форм безпосередньої демократії, так і в суспільно-політичному житті країни.

Перш ніж перейти безпосередньо до дослідження формування народної законодавчої ініціативи хотілося б зазначити, що вагомий вплив на зародження даного інституту мав інститут публічних слухань. Саме ця форма прямої демократії існувала з моменту виникнення перших форм прямої та представницької демократії й існує досі.

У чому ж полягав цей вплив? Розглянемо на прикладі Афін, Греції та Древнього Риму.

Як відомо, проекти правових актів розроблювалися уповноваженими суб'єктами, після чого дані тексти вивішувались в доступних для всіх людей місці, де вони мали змогу ознайомлюватися, обговорювати та пропонувати до них зміни. Ф. Кессіді відзначав, що «за законами афінської демократії кожен громадянин користувався певною свободою слова і такою ж свободою законодавчої ініціативи. Кожен громадянин мав право піддавати критиці посадових осіб та існуючих порядки, міг поставити на обговорення народних зборів проект нового закону і порушити клопотання про відміну існуючого або застарілого, виступити с пропозицією та запитом»(Кессиди Ф. К стокам гречиской мысли 2001. с. 41).

Тобто, саме тут ми можемо прослідкувати певний взаємозв'язок, як серед громадян давньогрецьких держав-полісів, так і між громадянами та уповноваженими суб'єктами, які розроблювали закони. Цей зв'язок проявлявся саме в комунікацій та дискурсі.

Тому, доречно, на мою думку, було б зазначити, що народна законодавча ініціатива, як в принципі і більшість форм безпосередньої демократії, бере свій початок з вище перелічених держав. Адже, саме можливість та здатність громадян запропонувати новий закон чи навіть

внесення до існуючого певні зміни є однією з основних начал народної законодавчих ініціативи.

Зазначу, що зародковою формою народної законодавчої ініціативи були саме народні збори. Так, наприклад, на вічових зборах Київської Русі, Псковській та Новгородській республіках, відбувалося обговорення законів. Як зазначає І. І. Діятін, «населення, перебуваючи на Віче, висловлювало на ньому свої скарги, вказувало на потреби и тим самим впливала на хід та розвиток вічевого законодавства» (Очеретина М. Становление и развитие института публичных слушаний, научный ежегодник института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. 2009. вып. 9. с. 437). В XV столітті інститут віче зникає і на його місці з'являється — Земські збори. Рішення на Земських зборах приймалися після попереднього їх обговорення.

Крім Земських зборів у Московській Русі існував такий інститут народної участі в законотворенні, як чолобитна.

Чолобитня — це письмове або усне звернення, яке подавалася від різних прошарків людей по тим питанням, які безпосередньо їх цікавили до будь-якої посадової особи чи навіть до імператора.

Значення Земських зборів та чолобитень не вичерпується лише тим, що чиновники завдяки ним безпосередньо знайомилися з потребами країни, а головне в них є те, що в них виявлялася народна ініціатива, народна участь у законодавчому процесі, не тільки в питаннях місцевого значення, а й загальнодержавного.

Що ж стосується Європейських країн, то у Швейцарії на народних зборах брали участь усі повноправні громадяни, які встановлювали свої закони, обирали владу.

Як зазначає відомий політичний письменник Фриман, то кожного року в якийсь весняний день збирається народ-самодержавець, який вирішує важливі політичні справи своєї землі, творить закон, котрим він підпорядковує свою волю. Поряд з народними зборами діє особлива виборна рада, яка має назву «великої ради» або «ради кантона». Це був свого роду парламент, який складався з представників окремих общин. Повноваження парламенту були досить звужені, адже народ приймає закони сам.

Таким чином, немає ні якого сумніву, що самодержавне народне віче мало і має велике виховне значення для народу; воно являє собою стародавню школу демократії.

Основною метою швейцарських зборів, американських, російських й будь-яких інших полягала у тому, щоб звільнити народ від надлишкової опіки місцевої влади над життям громадян та дати йому можливість здійснювати законотворчу діяльність. Адже народ, який підпорядковується закону повинен бути їх творцем.

Так, інститут народної законодавчої ініціативи *вперше на законодавчому рівні* був закріплен у 1715 р. в штаті Массачусетс США, тут

ініціатива існувала на місцевому рівні, у 1898 р. — в Конституції штату Декота, у 1845 — в кантоні Швейцарії Ваад, потім в Базеле- 1863, Цюрихському кантоні у 1869 р.

На сьогоднішній день народна законодавча ініціатива згідно з ч. 4 ст. 11 Договору про Європейський Союз, передбачена Європейським Союзом, а також конституціями багатьох держав, таких як: Італія, Іспанія, США, Росія, Філіппіни та ін.

ЦУШКО С. Є.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри історії держави і права

ОБМЕЖЕННЯ КОРОЛІВСЬКОЇ ВЛАДИ В ПОЛЬСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ В XV СТОЛІТТІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Питання про обсяги королівської влади в Короні Польській, часів пізнього середньовіччя, залишається дискусійним досьогодення, але разом із тим є досить цікавим в контексті вивчення історії українського, європейського парламентаризму.

Як відомо, шляхта за часів Корони Польської в XV ст. займала рівень нижче ніж магнати, але в той же час вона була проникнута корпоративним духом, відчуттям станової солідарності та енергійно відстоювала свої станові інтереси, які часто знаходилися у протиріччі з інтересами інших станів. Тому весь час шляхта виборювала свої інтереси та намагалася домогтися від Короля більшої свободи для свого стану.

Головним обов'язком шляхти на той час була військова служба, яку людина повинна була нести за власний кошт і сплачувати невеликий грошовий збір. За відбуття військової служби шляхта отримувала різні привілеї.

Як привілейований стан у Польщі та Великому Князівстві Литовському шляхта почала оформлюватись в XV ст. Однак цей процес виявився досить складним і тривалим. Власно, привілейованим станом шляхта стала з середини XVI ст.

Велике значення в закріпленні прав шляхти відіграли привілеї — нормативно-правові акти, видані королем або Великим Князівством Литовським, серед яких: Кошицький, Городельський, Червінський, Едлінсько-краківський, Віленський отримали особливе значення.

Кожен із цих привілеїв відіграв велике значення у формуванні шляхетського стану. Так, згідно Кошицького привілея 1374 р. польську шляхту було звільнено від усіх повинностей за винятком сплати поземельного податку, а землеволодіння шляхтичів ставало спадковим.